

Rola zbiorników antropogenicznych (pożwirowych) w ochronie ptaków wodno- błotnych na przykładzie projektu LIFE.VISTULA.PL

mgr inż. Patryk Nowacki

Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Krakowie

mgr Damian Czechowski

Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Katowicach

REGIONALNA
DYREKCJA
OCHRONY
ŚRODOWISKA
W KRAKOWIE

REGIONALNA
DYREKCJA
OCHRONY
ŚRODOWISKA
W KATOWICACH

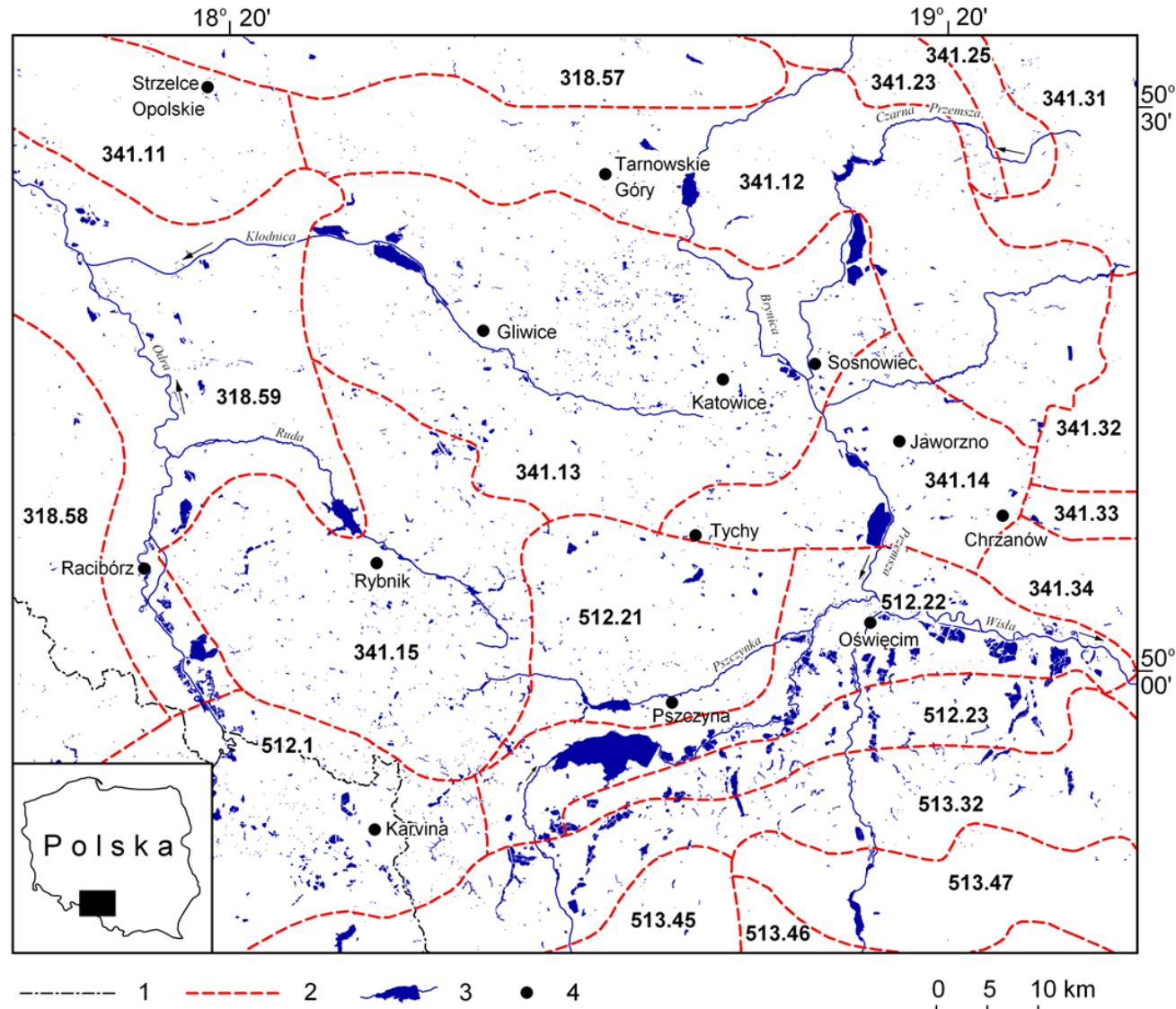
Zbiorniki antropogeniczne w krajobrazie

- Sztuczne zbiorniki są zbudowane przez człowieka, w różnych celach: hodowli ryb, retencji wody, źródło wody pitnej, rekreacyjnych, jako miejsca po eksploatacji kruszyw.
- Osobom nieznającym zasad funkcjonowania takich zbiorników często wydaje się, że są one naturalnym elementem krajobrazu, niewymagającym interwencji człowieka, co rodzi wiele konfliktów.

Zbiorniki antropogeniczne w krajobrazie

- Zbiorniki zaporowe, zbiorniki poeksploatacyjne, zbiorniki zapadliskowe, stawy hodowlane są obecnie integralną częścią krajobrazu i środowiska przyrodniczego.
- Mają duże znaczenie, szczególnie w południowej Polsce, gdzie brak naturalnych jezior.

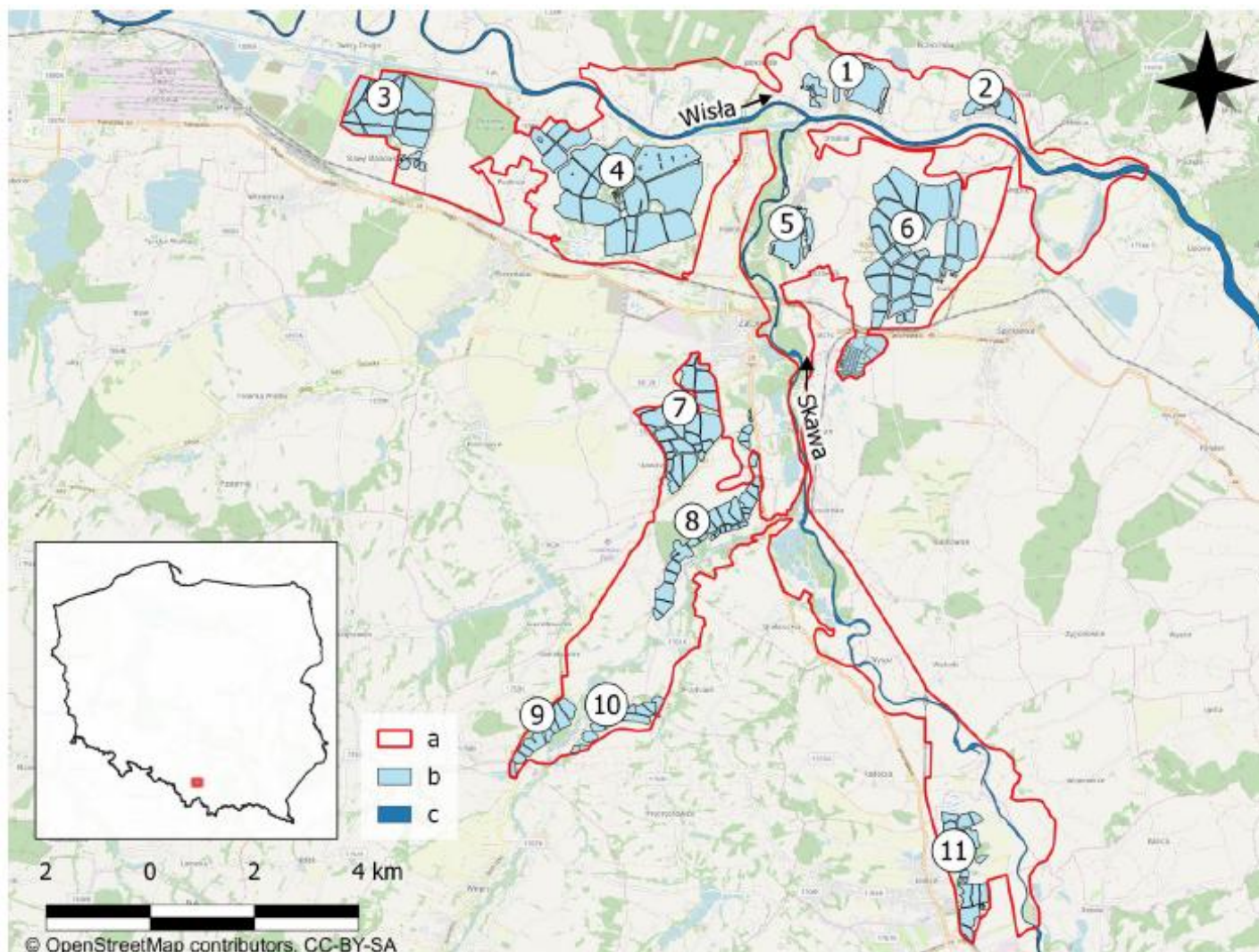
Zbiorniki wodne na tle podziału fizycznogeograficznego. 1 granica państwa, 2 granice mezoregionów (512.22 Dolina Górnej Wisły, 512.23 Pogórze Wilamowickie, 513.32 – Pogórze Śląskie), 3 cieki i zbiorniki wodne, 4 ważniejsze miejscowości.

Źródło: Mariusz Rzętała, Górnośląskie Pojezierze Antropogeniczne, <http://ibrbs.pl/>

REGIONALNA
DYREKCJA
OCHRONY
ŚRODOWISKA
W KRAKOWIE

Żwirownie w Dolinie Dolnej Skawy

Źródło: D. Wiehle Zmiany awifauny lęgowej Doliny Dolnej Skawy, Ornis Polonica2020, 61: 88–116

Rozmieszczenie badanych akwenów w granicach OSOP Natura 2000 – Dolina Dolnej Skawy:

1 – żwirownia „Zakole A”, 2 – żwirownia „Zakole B”, 3 – Stawy Monowskie, 4 – Przeręb, 5 – żwirownia „Smolice”, 6 – Spytkowice, 7 – Bugaj, 8 – Rudze, 9 – Gierałtowiec, 10 – Frydrychowice, 11 – Tomice.

Legenda: a – przebieg granic ostoi, b – zbiorniki wodne, c – rzeki

Korzyści z tworzenia zbiorników pożwirowych

- Sprzyjają powstawaniu nowych siedlisk wodnych w krajobrazie przekształconym przez człowieka.
- Zapewniają bezpieczne miejsca lęgowe na wyspach i ograniczają dostęp drapieżników naziemnych.
- Stanowią miejsca odpoczynku ptaków podczas migracji.
- Są bardzo atrakcyjne dla gatunków kolonijnych mew i rybitw.
- Ze względu na dużą głębokość, zbiorniki te zamarzają znacznie później niż płytkie zbiorniki, stając się ważnym schronieniem w okresie zimowym.

Ograniczenia wynikające ze specyfiki zbiorników poźwirowych

- Ubogie w składniki odżywcze (niska eutrofizacja).
- Skąpa roślinność, zazwyczaj wąski pas szuwarów tylko w wypłyconych zatokach.
- Duże głębokości ograniczające rozwój roślinności zanurzonej.
- Mniejsza liczba nisz ekologicznych dla wielu grup ptaków.
- Trudniejsze warunki lęgowe dla wielu gatunków ptaków z powodu często pozbawionych roślinności brzegów, braku roślinności pływającej.
- Brak gospodarki rybackiej i dokarmiania ryb.

Zmiana z nieużytku na zbiornik pożwirowy – tworzenie siedlisk wodno-błotnych

PRZED EKSPLOATACJĄ
Nieużytek, ugór, teren zdegradowany

W TRAKCIE EKSPLOATACJI
Powstaje wyrobisko żwirowe

PO ZAKOŃCZENIU EKSPLOATACJI
Zbiornik pożwirowy – nowe siedlisko

- Nowe siedliska wodne
- Nowe miejsca lęgowe ptaków

Zmiana ze stawu karpiego lub starorzecza na zbiornik pożywiowy – utrata żyznych siedlisk związanych z płytkimi wodami.

PRZED EKSPLOATACJĄ
Staw karpiovy / starorzecze

W TRAKCIE EKSPLOATACJI
Przekształcenie w wyrobisko żwirowe

PO ZAKOŃCZENIU EKSPLOATACJI
Zbiornik pożywiowy

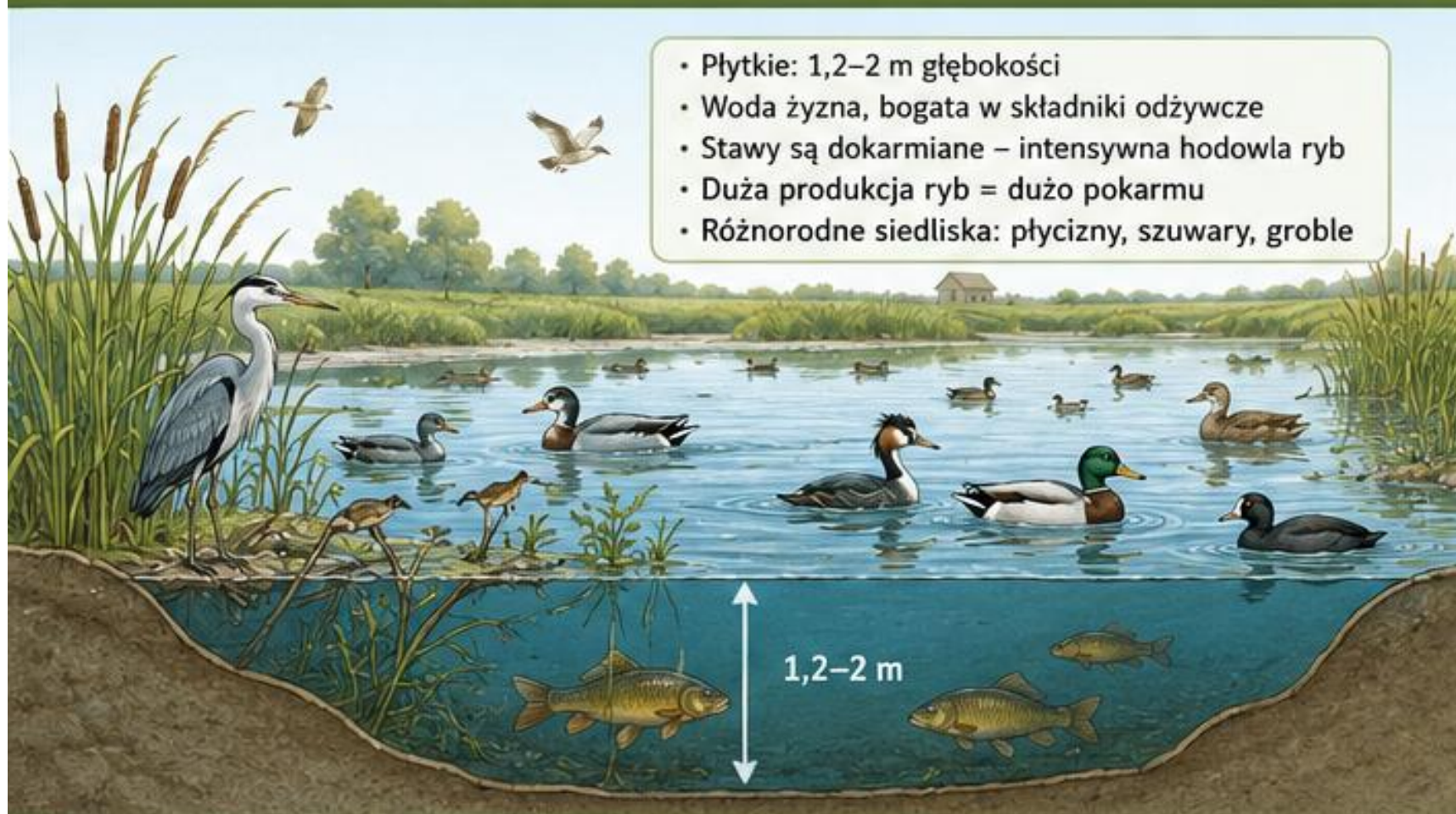
- Utrata płytkich żyznych siedlisk
- Spadek różnorodności gatunkowej

STAW KARPIOWY – MIEJSCE BOGATE W ŻYCIE

wysoka różnorodność ptaków

- Płytynie: 1,2–2 m głębokości
- Woda żyzna, bogata w składniki odżywcze
- Stawy są dokarmiane – intensywna hodowla ryb
- Duża produkcja ryb = dużo pokarmu
- Różnorodne siedliska: płycizny, szuwały, groble

ZBIORNIK POŻWIROWY – INNE WARUNKI, INNA FUNKCJA

ważne siedlisko, ale o innej specyfice

- Głębokie: często kilkanaście–kilkadziesiąt metrów
- Woda chłodniejsza, uboga w składniki odżywcze
- Brak dokarmiania i intensywnej hodowli ryb
- Mniej pokarmu – niższa bioróżnorodność
- Kluczowe są wyspy i półwyspy – brak dostępu drapieżników lądowych

PRZYSZŁOŚĆ TERENÓW POGÓRNICZYCH

nie polega na wyborze między przyrodą a gospodarką,
lecz na mądrym łączeniu obu tych wartości

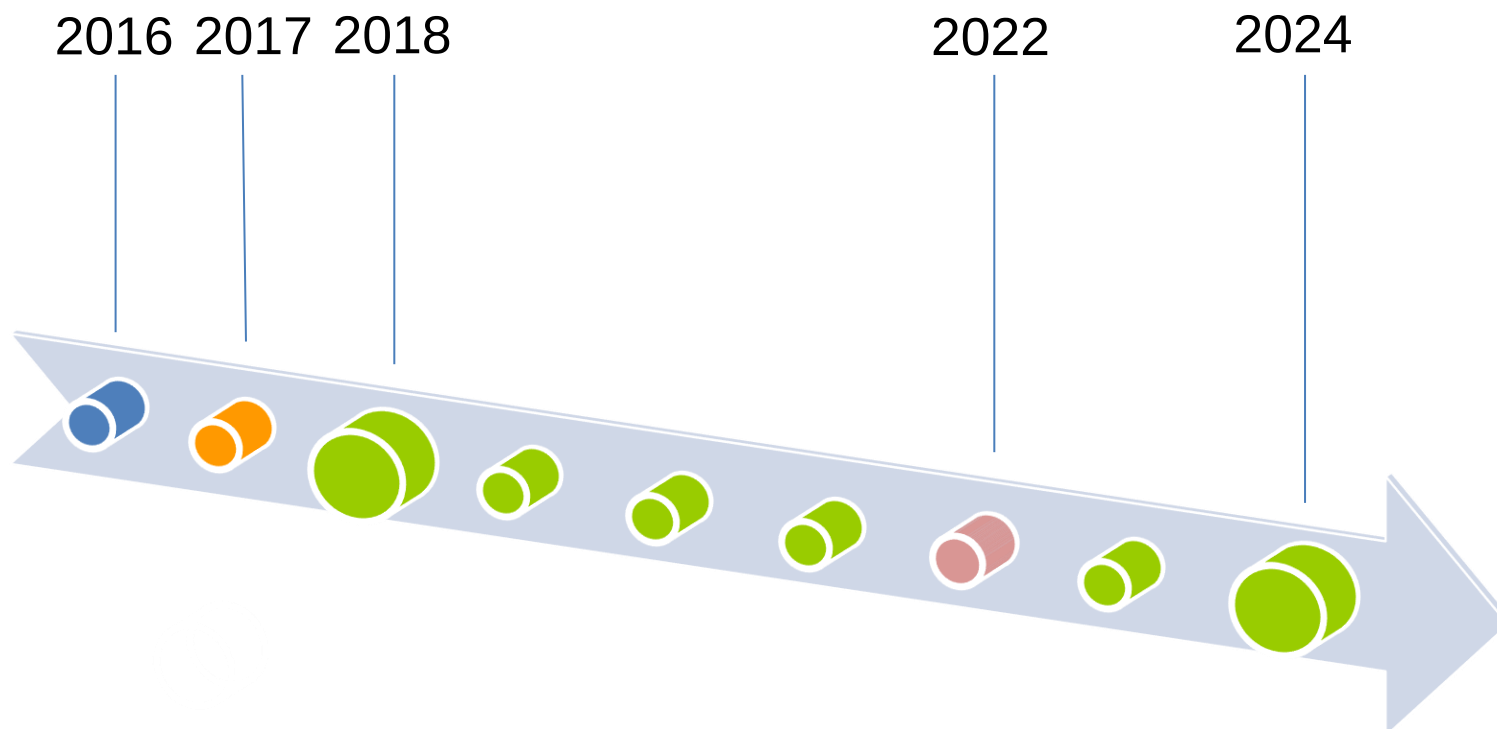
Główne zagrożenia siedlisk ptaków wodno-błotnych na zbiornikach pożywirowych

Najważniejsze z nich to:

- erozja brzegów wysp,
- falowanie powodujące osuwanie skarp,
- zmniejszanie powierzchni lęgowej,
- sukcesja roślinności,
- płoszenie ptaków,
- drapieżnictwo.

Ochrona siedlisk ptaków wodno-błotnych w Dolinie Górnej Wisły – LIFE.VISTULA.PL LIFE16 NAT/PL/000766

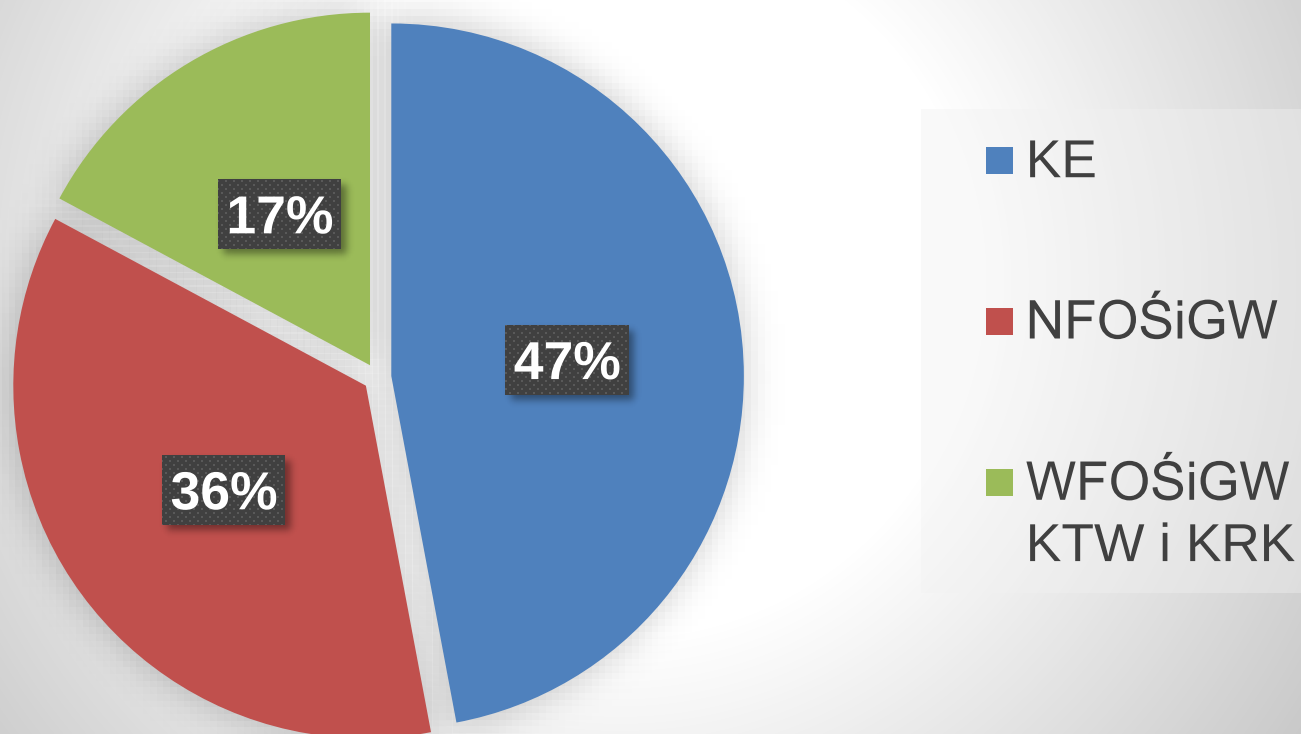
Cel główny projektu

Ochrona i poprawa stanu istotnych siedlisk ptaków wodno-błotnych, w szczególności: ślepowrona *Nycticorax nycticorax* (100% populacji krajowej) i rybitwy rzecznej *Sterna hirundo* (ok. 4% populacji krajowej).

Finansowanie projektu LIFE.VISTULA.PL

Budżet 5 515 534 EUR

RDOS KTW

RDOS
KRK

TNZ

GKO

OHZ
OSIEK

PAN
GOŁYSZ

RSP
MALEC

Komitet Sterujący

REGIONALNA
DYREKCJA
OCHRONY
ŚRODOWISKA
W KRAKOWIE

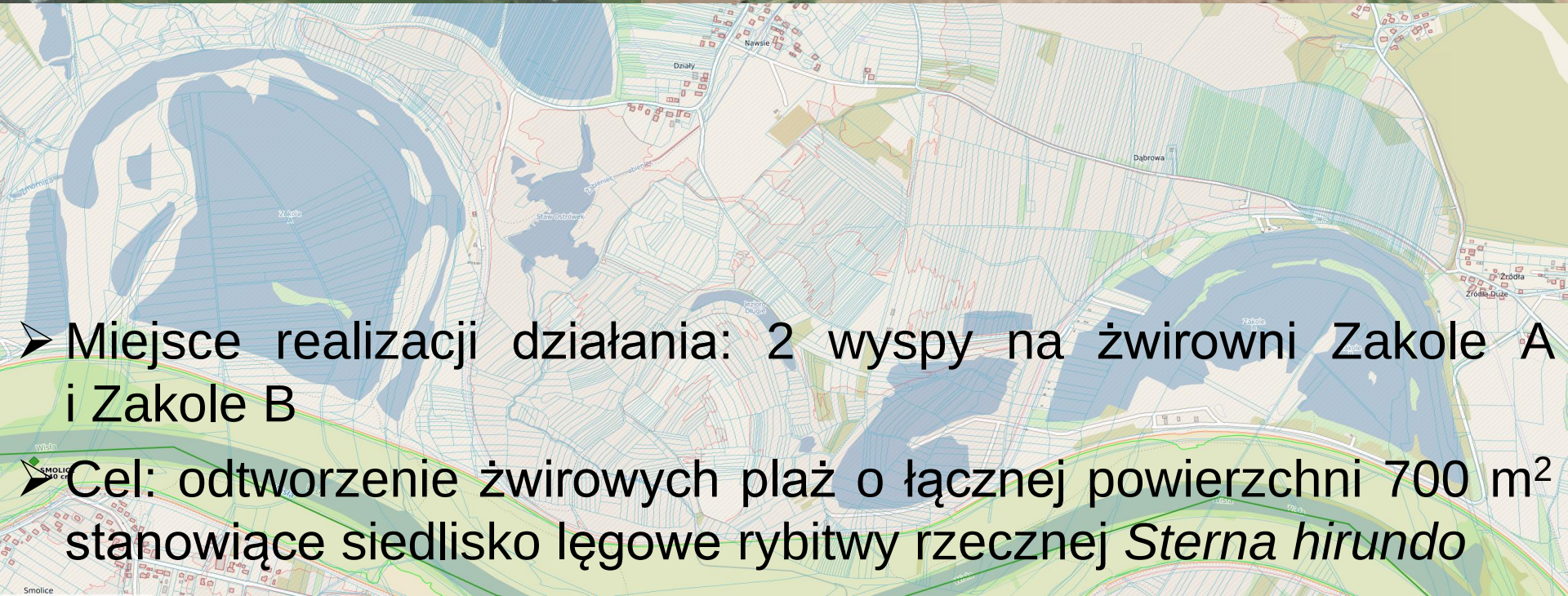
Zbiornik pokopalniany „Ślepowron”

- Miejsce realizacji działań: 2 wyspy na żwirowni Zakole A i Zakole B
- Cel: odtworzenie żwirowych plaż o łącznej powierzchni 700 m² stanowiące siedlisko lęgowe rybitwy rzecznej *Sterna hirundo*

Monitoring i badania

W projekcie prowadzono:

- monitoring kolonii lęgowych,
- obrączkowanie ptaków,
- badania GPS ślepowronów,
- analizę wykorzystania żwirowni jako żerowisk.

Badania wykazały, że ślepowrony regularnie wykorzystują również zbiorniki po eksploatacji żwiru jako miejsca żerowania.

Znaczenie zbiorników poźwirowych w ochronie przyrody

Korzyści:

- zastępują utracone siedliska naturalne,
- zwiększają różnorodność biologiczną,
- wspierają gatunki zagrożone,
- pełnią funkcję lokalnych ostoi Natura 2000,
- zwiększają odporność krajobrazu na zmiany środowiskowe.

Ludzie – ryby – ptaki, czyli poszukiwanie kompromisu

Sukces projektu opierał się na współpracy:

- przyrodników,
- zarządców żwirowni,
- gospodarstw rybackich,
- administracji publicznej.

Dobre praktyki

- Planowanie funkcji przyrodniczych już na etapie eksploatacji.
- Zachowanie wysp i stref płytkowodnych.
- Ograniczanie presji rekreacyjnej.
- Stały monitoring przyrodniczy.
- Współpraca z właścicielami i zarządcami.
- Żwirownie mogą stanowić pełnowartościowe siedliska zastępcze dla wielu gatunków ptaków wodno-błotnych.

Rola zbiorników antropogenicznych (pożwirowych) w ochronie ptaków wodno- błotnych na przykładzie projektu LIFE.VISTULA.PL

mgr inż. Patryk Nowacki

Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Krakowie

mgr Damian Czechowski

Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Katowicach

REGIONALNA
DYREKCJA
OCHRONY
ŚRODOWISKA
W KRAKOWIE

REGIONALNA
DYREKCJA
OCHRONY
ŚRODOWISKA
W KATOWICACH